Frederik van Eeden

Idealistische schrijver-psychiater
Haarlem, 3 april 1860 - Bussum, 16 juni 1932

Frederik van Eeden is een van de meest veelzijdige schrijvers uit de Nederlandse literatuur. In het buitenland erkende men hem als vooraanstaand psychiater. Ook om zijn filosofische verhandelingen was hij bekend. Zijn experiment met een sociale woongemeenschap leverde hem vele internationale contacten op. Zijn spiritistische experimenten en die met hypnose van patiënten trokken de aandacht. Als literator heeft hij geen internationale uitstraling gekregen, zoals zo weinigen van zijn generatie. Maar ook in Nederland is hij voornamelijk bekend gebleven om één roman, *Van den koele meren des doods*.

De vader van Van Eeden was een groot kenner van de natuur. Daarover publiceerde hij in binnen- en buitenland. Hij stond in contact met Schopenhauer en Nietzsche.

De Nieuwe Gids

Frederik van Eeden ging in 1878 medicijnen studeren in Amsterdam. Al vrij snel maakte hij contact met jonge literatoren en schilders. Hij was mede-oprichter van het gezelschap *Flanor*, waarin voordrachten gehouden werden over moderne kunst en filosofie. Daar ontmoette hij onder anderen Willem Kloos. Hij begon te publiceren in het maandblad *Nederland* (1882) en het weekblad *De Nederlandsche Spectator* (1883).

Van Eeden was medeoprichter van *De Nieuwe Gids*. Al meteen in het eerste nummer verscheen het eerste deel van zijn prozaverhaal *De kleine Johannes*. Het sprookjesachtige verhaal sloot eigenlijk niet goed aan bij de ideeën van de Tachtigers, want uiteindelijk was het niet alleen een ode aan de verbeelding en aan de natuur, maar propageerde het ook een keuze voor de religie en de spiritualiteit. Meer in de geest van de Tachtigers was Van Eedens aanval op de domineedichters. Hij publiceerde onder het pseudoniem Cornelis Paradijs de bundel *Grassprietjes* (1885), vol spottende verzen tegen de vaderlandslievende en huiselijke dichters van de negentiende eeuw. Voor *De Nieuwe Gids* schreef Van Eeden verder vooral essays over sociale, filosofische en psychologische onderwerpen.

In 1886 trouwde Van Eeden met Martha van Vloten, een van de dochters van de literator Johannes van Vloten. Daardoor zou hij een zwager worden van de dichter Albert Verwey en de schilder Willem Witsen, die beiden met zusters van Martha trouwden. Van Eeden had een sterk erotische persoonlijkheid, waar Martha niet aan kon beantwoorden. Hun huwelijk liep stuk op de dweperige buitenechtelijke relaties van Frederik. Hij trouwde daarna met de zangeres Truida Everts.

Nieuwe maatschappij

In 1900 verscheen Van Eedens roman *Van de koele meren des doods*. Het zou een moralistisch antwoord zijn op Van Deyssels roman *Een liefde* (1888). Die roman keurde hij af, omdat het daarin alleen maar om de sensaties zou gaan. In Van Eedens roman komt de neurotische vrouw Hedwig in een postnatale depressie na de geboorte van haar kind en zakt steeds verder weg. Van Eeden heeft duidelijk zijn medische kennis toegepast in de roman. Hij laat Hedwig genezen en kiezen voor een toekomst die in dienst van de medemens staat.

Van Eeden past hier op Hedwig toe wat hij zelf ook steeds meer als zijn roeping was gaan beschouwen. Hij wilde een nieuwe maatschappij waarin het materialisme uitgebannen was en er geen persoonlijk bezit meer zou zijn. Op een landgoed te Bussum begon hij in 1898 de idealistische kolonie Walden. Arbeiders en directeuren zouden hier samen op het land werken en samen zouden ze in alle levensbehoeften voorzien. De kolonie moest voldoende opbrengen, bijvoorbeeld ook door het uitgeven van boeken van Van Eeden, om zichzelf te kunnen bedruipen. De drukkerij en de broodfabriek zouden voor inkomsten zorgen. Door diverse oorzaken ging de kolonie ten onder. Niet alleen had Van Eeden financiële problemen gekregen, hij kreeg ook in de kolonie tegenwerking, onder andere door zijn losse gedrag met vrouwen.

Spiritisme

Daarna was Van Eeden min of meer genezen van zijn socialisme. Hij hoopte nu dat hij een internationale vriendenkring zou kunnen vormen van grote denkers, die invloed konden uitoefenen op de politieke macht. Door zijn vooraanstaande positie als psychiater had hij contacten met Sigmund Freud en met belangrijke schrijvers en filosofen. De Eerste Wereldoorlog verhinderde Van Eedens plannen.

In 1913 stierf zijn zoon Paul. Hierdoor gaf Van Eeden steeds meer toe aan zijn neigingen tot spiritisme. Hij schreef *Pauls ontwaken* (1913), over het groeien van zijn zoon naar de dood toe. In 1922 ging hij openlijk over tot het katholicisme. Tegen het eind van zijn leven werd hij geestesziek.

Verder lezen

- Frederik van Eeden, *De kleine Johannes* (1885).
- Onder pseudoniem Cornelis Paradijs, *Grassprietjes* (1885).
- Frederik van Eeden, *Don Torribio* (1890).
- Frederik van Eeden, *Van de koele meren des doods* (1900).

- Frederik van Eeden, *Walden in droom en daad* (ed. J.S. de Ley, B. Luger). Amsterdam 1980.
- Willem van den Berg en Piet Couttenier, *Alles is taal geworden. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1800-1900*. Amsterdam 2016, p. 591-594: 'Frederik van Eeden (1860-1932)'.
- J. Fontijn, *Tweespalt. Het leven van Frederik van Eeden tot 1901*. Amsterdam 1990).
- J. Fontijn, *Trots verbrijzeld. Het leven van Frederik van Eeden vanaf 1901* (Amsterdam 1996).
- L. Heyting, *De wereld in een dorp. Schilders, schrijvers en wereldverbeteraars in Laren en Blaricum 1880-1920* (Amsterdam 1994).
- M. Mooiweer, *De Amerikaanse droom van Frederik van Eeden* (Amsterdam 1996).
- Rick Honings en Lotte Jensen, *Romantici en revolutionairen. Literatuur en schrijverschap in Nederland in de 18de en 19de eeuw*. Amsterdam 2019, p. 339-358: 'De naturalist'.

- Videofragment: Walden, het Utopia van Frederik Van Eeden.
- Bulkboek Online: *De kleine Johannes*.
- Informatie en opdrachten over *Van de koele meren des doods* op Lezen voor de lijst (+ docenteninformatie).
- Informatie en opdrachten over *De kleine Johannes* op Lezen voor de lijst (+ docenteninformatie).
- Portret van Frederik van Eeden in de Schrijversgalerij van het Literatuurmuseum.
- Meer informatie over Frederik is te vinden in de DBNL.

https://www.literatuurgeschiedenis.org/schrijvers/frederik-van-eeden